

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ПРІОРИТЕТИ АКОРДЕОННОГО ВИКОНАВСТВА В ТРАДИЦІЙНО-ПОБУТОВІЙ КУЛЬТУРІ США

Л. В. Шемет. Жанрово-стильові пріоритети акордеонного виконавства в традиційно-побутовій культурі США

Розглянуто вплив соціально-історичних, геополітичних та етнокультурних чинників на формування традицій акордеонного виконавства в музичному побуті населення різних регіонів США. Охарактеризовано жанри й стилі американської народної музики, яка виконується на акордеоні. Визначено інструментальний склад музичних груп та розглянуто функції акордеону у відтворенні фактури інструментальних і вокально-інструментальних композицій. Розкрито особливості інструментальних засобів виразності та прийомів гри на діатонічних кнопкових акордеонах, клавішному акордеоні в жанрі польки, стилях кейджн, зайдеко, текс-мекс конхунто, папаго-піма. Визначено стильову специфіку й висвітлено творчі досягнення відомих американських акордеоністів та гуртів за участі акордеона.

Ключові слова: акордеон, побутове музикування, ансамблеве виконавство, жанри американської народної музики, стилі американської народної музики.

L. Shemet. Genre and style priorities of accordion performance in traditional common culture of USA

The relevance of the study is determined by the wide popularity of accordion in various genres and styles of American folk music, significant achievements of American accordionists in preserving and developing performing traditions in accordance with the ethnocultural specifics of a particular region of the country and presentation of creative achievements of famous American folk groups in the world music space, as well as by lack of the studies on this issue in the field of musicology in Ukraine.

The aim of the study is to define the genre and style priorities of accordion performance in the traditional common culture of Americans, highlight the regional specifics of styles and genres of American folk music, in the reproduction of which the accordion is directly involved, as well as describe textural, articulatory and picking, metric and rhythmic features of playing the instrument.

The methodology. The methodological basis of the study is the interaction of scientific approaches, among which an important place is occupied by his-

torical, cultural, systemic, structural and functional, musicological methods.

The results. In the traditional common culture of Americans, the performance on the accordion is presented quite diversely in terms of the instruments, distribution areas, genre, and style palette of music performed. Historical, sociocultural and geopolitical factors, ethnocultural influences, multicultural tendencies determined the regional specificity of the instruments. The Cajun accordion, the diatonic button accordion, and the chromatic piano accordion have gained considerable popularity in the traditional common culture of various regions of the United States. Each of them took leading positions in the reproduction of a certain musical style: Cajun accordion – Cajun and Zydeco, diatonic button accordion – Cojunto, chromatic piano accordion – Zydeco. The button (diatonic or chromatic) and piano accordions were mainly used in the instrumental composition of dance music groups, in particular in the genre of polka, depending on the region with the corresponding ethnic specificity. The accordion performance vividly embodies the genre and style features of American folk music in the context of its historical dynamics and capability of artistic expression, including intonation expressiveness and characteristic techniques of playing, inherent in a certain design model of the instrument.

The topicality of the study is to reproduce the genre and style specifics of accordion performance in the traditional common culture of Americans.

The practical significance. The present results of the study are significant for teaching the courses *History and Theory of Folk Instrumental Performance, Instrumental Studies*.

Keywords: accordion, folk common music, ensemble performance, genres of American folk music, styles of American folk music.

Постановка проблеми. Культуру певної країни яскраво характеризує народна музика та притаманні їй народні інструменти. У розмаїтті музичного інструментарію, що представлений у традиційному побуті американців, чільне місце посідає акордеон, конструктивні різновиди якого за останні півтора століття набули широкої популярності в різних регіонах США і стали уособленням пев-

*This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

них стилів та жанрів американської музики. У процесі історичної еволюції сформувались виконавські традиції, що відповідали етнокультурній специфіці певного регіону країни, творчі досягнення відомих американських акордеоністів та музичних груп фольклорного спрямування набули світового визнання. Проте ці питання й досі залишаються поза увагою українських учених. **Актуальність** пропонованої розвідки зумовлена необхідністю висвітлення особливостей функціонування акордеона в музичному побуті населення різних регіонів США, зважаючи на їх етнокультурну специфіку, а також виконавства на типових для американської традиційної культури конструктивних моделях інструмента в різних стилях і жанрах американської народної музики. Ключові питання розглядаються на основі аналізу творчості відомих американських акордеоністів та музичних груп за участі акордеона, які виконують музику кейджн, зайдеко, техано, кантрі та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку виконавства на акордеоні в традиційно-побутовій культурі американців постійно перебувають у проблемному полі музично-теоретичної думки. Але в більшості наукових праць інформація з цієї проблематики досить обмежена і викладається в контексті дослідження історії традиційної музики США (М. Переверзева), історії сучасної музики (С. Коротков). Творчі досягнення всесвітньовідомих американських акордеоністів та фолк-груп висвітлюються на різних сайтах в Інтернет-мережі (R. Fertel, A. Danielsen, Polka in the United States), а також у контексті дослідження еволюції стилів кейджн і зайдеко (Т. Пасічинська).

Невирішені частини загальної проблеми. Попри значний науковий інтерес до виконавства на акордеоні в традиційно-побутовій культурі американців, поза увагою сучасних мистецтвознавців перебуває чимало суттєвих питань, що потребують подальшого дослідження. Насамперед це стосується жанрово-стильової панорами американської народної музики, яка виконується на акордеоні, а також специфіки інструментальних засобів виразності.

Мета статті — визначити жанрово-стильові пріоритети акордеонного виконавства в традиційно-побутовій культурі американців, висвітлити регіональну специфіку стилів та

жанрів американської народної музики, у відтворенні яких акордеон бере безпосередню участь, а також фактурні, артикуляційно-штрихові, метро-ритмічні особливості гри на інструменті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційна музика Сполучених Штатів Америки представляє собою строкату картину, яка віддзеркалює безліч культурних традицій, зокрема європейських, афроамериканських, індіанських та ін. На думку С. Сигиди, етнічна строкатість відіграла головну роль у розвитку національної самосвідомості та характеру, суспільної думки і особливо художньої традиції (Сигида, 2012, с. 8). З часів англійської колонізації фольклорні традиції країн Європи становили основу усної музичної культури США, демонструючи у своєму розвитку дві тенденції: збереження автентичності та багатоваріантність синтезу. Згідно з В. Конен, на півдні країни іспанська та французька народна музика активно взаємодіяла з англо-кельтським, афроамериканським, латиноамериканським і навіть індіанським фольклором. Водночас емігранти з Центральної та Західної Європи, головним чином, з Великобританії та Німеччини, що заснувалися в сільських регіонах Аппалачів, зберегли в пам'яті найбільш ранні пісні, форми й стилі виконання. На південному заході США збережено традиції іспанської та французької народної музики. Південний схід країни характеризується своєю поліетнічністю, оскільки там проживають представники італійських, німецьких, угорських, українських, російських, польських, єврейських, румунських, шведських меншин (Конен, 1977, с. 8). Стильовий синтез більшою мірою проявився в південних та східних регіонах Америки. Як зазначає М. Переверзева, унаслідок тісного сусідства та контакту між різними етнічними групами характерні для тієї чи іншої культури особливості зберігались, але відбувалися певні зміни деяких жанрово-стилістичних якостей та форм побутування (Переверзева, 2017, с. 90).

Однією з функцій інструментальної музики в традиційному побуті американців був супровід танців. Танцювальні мелодії звучали на сільських та родинних святах, суспільних зібраннях і вечірках, пікніках, фестивалях, масових заходах, що проводились на вулиці, а також у тавернах, місцях публічних розваг.

Однією з особливостей танцювальної музики США було вокально-інструментальне виконання танців, мелодії яких співалися зі словами. Серед запозичених з європейської традиції танцювальних жанрів переважали жига, хорнайп, рил, контрданс, менует, котильйон, кадрили, полька, вальс. Музичний супровід виконували на скрипці фіддл (англійська традиція), дудці (індіанська традиція) та банджо (африканська традиція). Рідше використовувались сталева гавайська гітара, губна гармоніка, мандоліна, цимбали. Крім танцювальних мелодій, народні музиканти виконували інструментальні награвання, обробки балад та пісень. Регіональні інструментально-виконавські стилі відрізнялись ступенем наближення до оригіналу мелодії або награвання та його інтонаційно-ритмічного варіювання, а також деякими ритмічними особливостями, наприклад, техаському стилю притаманна орнаментальна обробка мелодії, яка призводить до суттєвих змін першоджерела, інструментальному стилю південного сходу — африканський або шотландський синкопований ритм. Музиканти з Нової Англії намагались дотримувати давніх версій пісень та танців. В окремих регіонах, починаючи з другої половини XIX ст., невіддільною складовою музичних груп, що грали музику до танців, став акордеон.

У США акордеоном прийнято називати ручні гармоніки як кнопкового, так і клавішного типу, джерелом звука в яких виступає металевий язичок (голос), що проскакує в отворі металевої планки під дією утворюваного за допомогою міха повітряного струменя. Особливої популярності в традиційно-побутовій культурі країни набули діатонічні кнопкові інструменти з однорядною та багаторядною системами клавіатур (diatonic button accordion), зокрема кейджн акордеон (Cajun accordion), ірландська гармоніка (Irish button box), італійська гармоніка (Organetto) та ін. Деякі з них зазнали конструктивного вдосконалення завдяки експериментам стосовно хроматизації звукоряду. Широкого поширення набув також клавішний акордеон з готовою системою басо-акордового акомпанементу — piano accordion.

Серед танцювальної музики американців із застосуванням акордеонного звучання на особливу увагу заслуговує жанр польки, який має характерні ознаки етнічної належності в

різних регіонах країни. Майже всі інструментальні групи, відповідно до етнічних традицій європейських переселенців, починаючи з другої половини XIX ст., поряд з духовими інструментами та ритмічною групою, долучали до свого складу типові різновиди акордеона — діатонічний кнопковий, хроматичний кнопковий, клавішний, які виконували мелодико-гармонічну функцію. Приміром, типовий оркестр у чиказькому стилі складався з однієї або двох труб, акордеона, концертини, барабанів, баса, іноді з додаванням кларнета, саксофона або скрипки. Гра на акордеоні вирізнялась акцентикою та частим застосуванням міхового тремоло у відтворенні рок-н-рольної ритміки. Інструментальні групи польки в словенському стилі поряд із саксофоном, кларнетом, трубою, ритм-групою, до якої входили барабани, бас, гітара (банджо), обов'язково використовували клавішний або діатонічний чи хроматичний кнопковий акордеон.

Виконавці на клавішному акордеоні, які часто виступали дуєтом або тріо, в інструментальних епізодах, зазвичай, проводили мелодичну лінію одноголосно, подвійними нотами, акордами на фоні акомпанементу ритм-групи, супроводжуючи тему ритмізованими гармоніями, віртуозними пасажами в кадансових зворотах та оригінально поєднуючи відтворення мелодії в партії одного з музикантів з мелодико-гармонічною фігурацією в партії іншого, а у вокально-інструментальних фрагментах виконували функцію супроводу, оздоблюючи завершення фраз імпровізаційними мелодичними програваннями.

Імпровізаційно-варіаційна манера виконання та темброва насиченість завдяки застосуванню регістрів «тутті» й «урозлив» притаманні багатьом акордеоністам, які здійснили вагомий внесок у розвиток цього стилю. Серед них особливо вирізняються Френкі Янкович, Уільям Лауш, Джонні Пекон та Лу Требар (Polka in the United States). Німецько-американський стиль характеризується акцентом на мідних духових інструментах, зокрема трубі, у супроводі барабанів та акордеонів (діатонічних, хроматичних) або концертини. Одним з яскравих представників цього стилю є Лоуренс Велк, який розпочав свою кар'єру як лідер групи в Південній Дакоті під назвою «Welk's Novelty Orchestra». Його творчість набула масової популярності завдяки участі музиканта в радіо та телевізійних шоу.

Крім традиційних груп польок, акордеон використовують також для супроводу тарантел, мазурок, вальсів та польок нащадки італійських переселенців, котрі сконцентровані передусім на Східному узбережжі, зокрема в Нью-Йорку. Поряд зі скрипкою та псалмодіоном, грою на акордеоні супроводжують рейнлендери, польки й вальси представники норвезько-американської спільноти, які мешкають переважно в Міннесоті та сусідніх штатах. Поступово акордеон разом з гітарами та ударними інструментами увійшов до традиційного складу ансамблів зі скрипки, смичкового басу та кларнету американців польського походження, що проживали на околицях Х'юстона. У штаті Техас польська музика була досить різноманітною: в Бренхемі домінував ритмічний стиль, а в Бремонді — мелодійний.

Сучасні групи польки орієнтовані на розширення жанрово-стильових меж виконуваної музики. Наприклад, Brave Combo, до інструментального складу якої, крім акордеона, входять труба, туба, дерев'яні духові, барабан, акустична гітара, електрогітара, губна гармоніка, грає польки, ранчо, грецькі танці, збагачуючи фактуру елементами рок-музики.

Символом традиційної американської культури вважається кейджн-акордеон — однорядна діатонічна гармоніка, яка має кілька язичків для кожної кнопки, тобто декілька регістрів, на правій клавіатурі, зазвичай, 10 кнопок, натуральний стрій, зокрема «in C», рідше «in D» та «in B», і використовується у відтворенні американських музичних стилів кейджн та зайдеко, а також для супроводу ірландських, італійських польок тощо.

У музиці кейджн, що історично виконувалась білим креольським населенням для супроводу балад, традиційних каджунських танців, зокрема тустепів, джиттербагів, вальсів, акордеон, успадкований від французького населення Луїзіани, поряд зі скрипковим дуєтом, виконував функцію провідного інструмента в ансамблі, до складу якого входили акустична гітара та трикутник (Fertel, 2019). Ритмізованість акордеонної мелодії, яка часто дублює вокальну партію, підсилюючи її звучання, та варіюється в межах октави, оскільки кейджн-акордеон грає в одній фіксованій тональності, зумовлена впливом місцевої негритянської музики і нагадує фортепіанний стиль бугі-вугі, коли на фоні виконуваної лівою рукою, постійно повторюваної ритмічної

фрази права рука веде мелодичну імпровізацію (Коротков, 1996, с. 19). Типовим є також часте застосування подвійних нот стакато та тоніко-домінантового акомпанементу (Пасічинська, 2017, с. 321). Це цілком закономірно, оскільки музика кейджн розвивалась під впливом не лише французького та англо-американського фольклору, але й співочих стилів американських індіанців («терасоподібний» спів) і афроамериканців (синкопований ритм, імпровізаційна свобода, блюзові інтонації), а також німецької, іспанської, креольської інструментальної музики (Переверзева, 2017, с. 94).

У музиці зайдеко, яка історично гралась темношкірим населенням південної Луїзіани і поєднувала танцювальні мелодії каджунів, ритми блюзів та музику країн Карибського басейну, акордеон, починаючи з середини ХХ ст., поступово стає основним мелодичним інструментом ансамблю, що складається з електрогітари, бас-гітари, ударних та пральної дошки, виготовленої з листового заліза. Серед характерних ознак виконавства на акордеоні дослідниця Т. Пасічинська визначає швидкий темп, постійне синкопування, особливо короткі глісандо вгору, хроматичні форшлаги та вібрато, що імітували особливості негритянської манери співу, міхові акценти для підкреслення синкоп (Пасічинська, 2017, с. 322).

Значну роль в еволюції цих стилів відіграли відомі музиканти Джо Фалкон, Амеде Ардуїн, які здійснили перші звукозаписи в стилі кейджн наприкінці 1920-х рр., Бузу Чевіс — автор легендарних хітів, що вважаються класикою зайдеко, Кліфтон Шеньє та Баквіт Зайдеко — виконавці на клавішному акордеоні, завдяки котрим зайдеко завоював значну популярність в американського населення, Дьюї Балфа, Сі Джей Шеньє, Уілсон Савой, Денні Пуллард, Джеффрі Бруссард — представники нового покоління музикантів, зусиллями яких стилі кейджн та зайдеко стали віддзеркаленням традиційної американської культури.

Акордеон також є невіддільною складовою колективів, які виконують кантрі музику. Традиційну американську танцювальну музику грає на акустичних інструментах, зокрема гітарі, банджо, мандоліні, скрипці, контра-

басі та перкусії, відома фолк-група «Old Grey Goose International» за участі акордеоніста Джозефа Мак-Кіна. У процесі виконання відбувається послідовне чергування солістів у вокальних та інструментальних епізодах. Сучасні форми кантрі інтенсивно асимілюють елементи рок-музики, ритм-енд-блюзу тощо. Яскравим прикладом полістилістики можна вважати творчість відомого американського музичного колективу «Calexico» зі штату Аризона, що досліджує простори американської південно-західної музичної культури та грає альтернативне кантрі з помітним впливом мексиканських, латиноамериканських мотивів, оригінально поєднуючи традиційне звучання маріачі, конхунто, кумбії, техано з кантрі, джазом, пост-роком і надаючи перевагу то афроперуанським мотивам, то мелодиці вестернів, то еклектичному поєднанню джазу 1950-х рр. Звичайною для «Calexico» стала характеристика «індіанський рок з використанням мексиканських труб-маріачі» (Danielsen, 2018). На акордеоні, який представлений в ансамблевому звучанні з маримбою, віолончеллю, вібрафоном, трубою, гітарою, клавішними, синтезатором, бас-гітарою та ударними, грають музиканти Мартін Венк і Серхіо Мендоза. Використовують акордеон також колективи, які працюють у стилі блю-грас, що представляє суміш музики з Британських островів та блюзу, регтайму, джазу.

Особливе звучання надає акордеон мексиканським наспівам у стилі текс-мекс конхунто. Музика техано виникла в середовищі мексикано-американського населення центрального та північного Техасу як суміш традиційних мексиканських (корридо, маріачі) з німецькими та чеськими музичними формами (вальс, полька), завезеними переселенцями з Європи. Пізніше до них додалися елементи рок-н-ролла, рок-енд-блюзу, року, джазу, поп, кантрі-музики. Стиль конхунто почав формуватись у другій половині XIX ст., коли німецькі переселенці привезли в ці краї діатонічний акордеон, який супроводжував польки і вальси, та поєднали його з місцевою дванадцятиструнною гітарою бахо-сексто, що виконувала в мексиканських гітарних оркестрах функцію ритм-гітари. Традиції музики техасько-мексиканського прикордоння творчо розвиває техаський квартет «Los Texmaniacs». Лідер групи та віртуоз на бахо-сексто Макс Бака разом з виконавцем на діатонічному кнопко-

вому акордеоні Джошем Бакою в супроводі ритм групи грають ранчери, вальси, блюзи, румбу. Мелодична лінія, яку відтворює акордеон у швидких композиціях, надзвичайно ритмічна з яскраво вираженою акцентикою, оздоблена мелізмами, грою подвійними нотами, прийомами пальцевого та міхового тремоло. Партії акордеона в ліричних композиціях насичені імпровізаційними елементами, блюзовими інтонаціями, філіруванням.

Разом із саксофоном, гітарою, бас-електрогітарою та барабанами використовують акордеон у своїх виступах виконавці стилю папаго-піма, що асоціюється з індіанським плем'ям, яке перебувало під впливом музики німецьких переселенців, які мешкали в південній Аризоні. Зазвичай виконують шоттиши — танцювальні мелодії на кшталт польки. Найважливішими сучасними виконавцями в цьому стилі є музичні групи «Southern Scratch», «Papago Raiders», які використовують діатонічний акордеон, саксофон, ритмгрупу та ударні інструменти. Мелодія у виконанні акордеона доволі ритмізована, насичена синкопами, грою подвійними нотами в терцію, тремоло в правій руці. Іноді в інструментальних епізодах застосовуються гармонічні ритмізовані фігурації, які граються шістнадцятими на ступенях тонічного тризвука.

Висновки. Історичні, соціокультурні та геополітичні чинники, етнокультурні впливи, мультикультурні тенденції зумовили різноманітність жанрово-стильової палітри американської народної музики, у якій виконавство на акордеоні репрезентоване досить різнопланово.

Значну популярність у традиційно-побутовій культурі різних регіонів США здобули однорядні й багаторядні діатонічні кнопкові акордеони, хроматичні різновиди кнопкових акордеонів та клавішний акордеон. Деякі з них посіли провідні позиції у відтворенні певного стилю, наприклад, кейджн-акордеон — кейджн та зайдеко, багаторядний діатонічний кнопковий акордеон — конхунто, клавішний акордеон — зайдеко. В інструментальному складі груп танцювальної музики, зокрема жанру польки, залежно від регіону з відповідною етнічною специфікою, використовувались переважно кнопковий (діатонічний або хроматичний) і клавішний акордеон.

В акордеонному виконавстві набули яскравого втілення жанрово-стильові особливості американської народної музики в контексті її історичної динаміки та художньо-виражальні можливості різних типів інструментів, зокрема інтонаційна виразність й характерні прийоми гри, притаманні певній конструктивній моделі.

Перспективи подальших досліджень.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, подальшого наукового вивчення потребують питання аналізу індивідуальної манери виконання музикантів-акордеоністів у стилях кейджн, зайдеко, конхунто та ін.

Список посилань

- Конен, В. (1977). *Пути американской музыки. Очерки по истории музыкальной культуры США*. Москва: Советский композитор.
- Коротков С. А. (1996). *История современной музыки*. Киев: Продюсерский центр LAV-studio, ТОО ЦУИ «КИЙ».
- Пасичинська, Т. В. (2017). Стилї кейджан та зайдеко в контексті американської музичної культури XVIII–XX ст. (історичний аспект). *Культура України*, 56, 319–325.
- Переверзева, М. (2017). Традиционная музыка США: историческая и жанровая панорама. *Музыкальная академия*, 2, 89–95. Москва.
- Сигида, С. Ю. (2012). *Музыкальная культура США конца XVIII — первой половины XX века. Становление национальной идентичности* (Автореферат на соискание учёной степени доктора искусствоведения). Москва: Московская государственная консерватория им. П. И. Чайковского. Восстановлено из <https://www.mosconsv.ru/ru/person.aspx?id=8932>.
- Danielsen, A. (2018). *Calexico's Keeps Thread That Keeps Us: Music Without Borders*. Retrieved from <https://thinkchristian.net/calexicos-thread-that-keeps-us-music-without-borders>.
- Fertel, R. (2019). *Cajun & Creole Instruments: Accordion*. Retrieved from <https://www.lafayettetravel.com/blog/post/cajun-creole-instruments-accordion/>.
- Polka in the United States*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Polka_in_the_United_States.

References

- Konen, V. (1977). *Paths of American Music. Essays on the history of US musical culture*. Moscow: Sovetskij kompozitor. [In Russian].
- Korotkov S. A. (1996). *History of Contemporary Music*. Kiev: Production center LAV-studio, LLP TSUI “KIY”. [In Russian].
- Pasichynska, T. V. (2017). Keijan and Zaideko styles in the context of American musical culture of the XVIII–XX centuries. (historical aspect). *Kultura Ukrainy*, 56, 319–325. [In Ukrainian].

- Pereverzeva, M. (2017). Traditional Music of the USA: Historical and Genre Panorama. *Muzykal'naja akademija*, 2, 89–95. Moscow. [In Russian].
- Sigida, S. Yu. (2012). *Musical culture of the USA at the end of the XVIII — the first half of the XX century. Formation of national identity* (Abstract on the sausage of the degree of Doctor of Arts). Moscow: Moscow State Conservatory P. I. Tchaikovsky. Retrieved from <https://www.mosconsv.ru/ru/person.aspx?id=8932>. [In Russian].
- Danielsen, A. (2018). *Calexico's Keeps Thread That Keeps Us: Music Without Borders*. Retrieved from <https://thinkchristian.net/calexicos-thread-that-keeps-us-music-without-borders>. [In English].
- Fertel, R. (2019). *Cajun & Creole Instruments: Accordion*. Retrieved from <https://www.lafayettetravel.com/blog/post/cajun-creole-instruments-accordion/>. [In English].
- Polka in the United States*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Polka_in_the_United_States. [In English].

Надійшла до редколегії 31.03.2021